

(Жалғасы 10-бетте)

Жазықсыз жазаланғандар ақталады

(Соңы. Басы 8-9-беттерде)

6. Өтегүл Сырымбеков, 50 жаста. Батыс Қазақстан облысы, Орда ауданының Қасымтау ауылының тұрғыны, бай, сайлау құқығынан айырылған, сауатсыз, партия қатарында жоқ, кәсібі бойынша малшы, отбасылы, өзінің айтуы бойынша сотталмаған. Колхоздарды ыдырату бойынша Қасымтау ауылының байлары тобының белсенді мүшесі, өзінің ағайыны Құлбай Сырымбековтың үйінде болған байлардың контрреволюциялық жиылысына қатысқан.

7. Тулепқали Мұлхайдаров, 40 жаста, Батыс Қазақстан облысы, Орда ауданының Қасымтау ауылының тұрғыны, бай, сайлау құқығынан айырылған, шала сауатты, партия қатарында жоқ, кәсібі бойынша малшы, отбасылы, өзінің айтуы бойынша сотталмаған. Құлбай Сырымбековтың үйінде өткен байлардың жасырын жиналысына қатысқан, халық арасында кеңестік билікке қарсы үгіт-насихаттар жүргізген.

8. Лукпан Бектеміров, 47 жаста. Батыс Қазақстан облысы, Орда ауданының Сүйіндік ауылының тұрғыны, 1913 жылдан 1923 жыл аралығында молда болған, бай, сайлау құқығынан айырылған, шала сауатты, партия қатарында жоқ, кәсібі бойынша малшы, отбасылы, өзінің айтуы бойынша сотталмаған. Қалмақ облысында жасыры-

нып жүрген байлар тобымен және Қасымтау ауылының байларымен байланыс жасаған.

9. Омарғали Жанғалиев, 45 жаста. Батыс Қазақстан облысы, Орда ауданының Сүйіндік ауылының тұрғыны, революцияға дейін әр түрлі лауазымды қызметтер атқарған. 1918-1919 жылдары ақтардың кезеңінде өз еркімен Анохиннің отрядына қосылып, бейбіт тұрғындарды шабуылдау әрекеттеріне қатысқан, әлеуметтік шыққан тегі жағынан ірі байдың ұлы, өзі де бай, сайлау құқығынан айырылған, сауатты, партия қатарында жоқ, кәсібі бойынша малшы, отбасылы, 1930 жылы мал саудалағаны үшін сотталған, Қалмақ облысында жасырынып жүрген байлармен байланысы бар, халықты көшуге үгіттеген және кеңестік билікке қарсы шығуға шақырған.

1932 жылы 1 желтоқсанда Орда ауданының №1 ауылы, Қасымтау және Сүйіндік ауылдарының тұрғындарына қатысты қылмыстық істің айыптау қорытындысы шығарылып, енді бұл құжат ҚАССР ОГПУ-дің саяси өкілдері үштігінің соттан тыс қарауына жолданған. 1932 жылғы 28 желтоқсандағы ОГПУ жанындағы саяси өкілдер үштігінің отырысында №354 айыптау ісі бойынша Каби Құрмашев және басқаларға, барлығы 9 адамға қатысты ҚК 58-10, 59-13 баптары негізінде төмендегідей шешім қабылданған:

1. Кулбай Срымбеков,
2. Умбетали Уталиев,
3. Кубай Айтқалиев,
4. Тулепқали Мұлхайдаров,
5. Омарғали Джанғалиев,
6. Лукпан Бектеміров - он жыл мерзімге концлагерьге жабылсын, мерзімі 3/VII-32 ж. есептелсін.

7. Каби Курмашев,
8. Шакир Джардемев,
9. Утегүл Срымбеков - бес жыл мерзімге концлагерьге жабылсын, мерзімі 3/VII-32 ж. есептелсін. Барлығының мүлкі тәркіленсін.

Сөйтіп, ұжымдастыру саясатына қарсылық білдіргендері үшін сотталған Орда ауданының №1 ауылы, Қасымтау және Сүйіндік ауылдарының адамдары жазаларын өтеу үшін Қарлағқа жөнелтілген. Ал олардың кейінгі тағдырлары туралы мәлімет жоқ. Дегенмен 1989 жылы 13 шілдеде жазықсыз айыпталған Орда ауданы азаматтарының барлығы Орал облыстық соты Президиумының қаулысымен ақталған.

Өталиев Умбетәлі Өталиевтің ұрпағы Ерлан Нұптіғалиевтің ауылдағы көне көз қариялардың айтқандарынан естуі бойынша сотталғандардың бірде-біреуі елге қайтып оралмаған. Өзінің атасы Умбетәлі Өталиев те сол кеткеннен із-түзсіз жоғалған. Ерлан өзінің шыққан ата-тегіне, саяси қуғын-сүргін құрбаны болған атасы Умбетәлі Өталиевке қатысты архив деректерін қарастырып жүр екен. БҚО Поли-

ция департаментіндегі құжатпен ұрпағы ретінде танысып көрген. Дегенмен атасының бұрын қандай қызметтер атқарғанын, сотталғаннан кейін қайда, қашан қайтыс болғанын және қай жерде жерленгенін білгісі келеді. Алайда әзірге бұл жағдайларға қатысты нақты дәлелдейтін құжаттар қолына тие қоймаған. Жазықсыз жапа шегіп, шейіт болған аталарымыздың артында іздейтін жоқтаушысының бар екені, бүгінгі бейбіт өмірде ұрпақтарының өсіп-өніп жатқаны қуантады.

Қорыта айтқанда, Орда ауданы байларының ұжымдастыру саясатына қарсы бас көтеруі 1928-1932 жылдардағы Орал округіндегі халық көтерілістерінің құрамдас бір бөлігі болып табылады. Олай дейтін себебіміз, Орда ауданындағы бас көтерулердің Жаңақала көтерілісімен байланысының болғандығы анық байқалады. Өйткені Жаңақала көтерілісіне қатысқан және тергеуден босаған адамдар Орда ауданына келіп қоныстанған, одан әрі Астрахан округіне, Қалмақ облысына қарай қашқан. Қажығали Сұлтанғалиевтің, Омар Жетібаевтың, Медекеш Зайналиевтің және басқа да Жаңақала өңірінен шыққан көтеріліске қатысушылар екендігіне архив деректері дәлел болады. Міне, осындай белсенді көте-

рілісшілер Орда ауданы байларына идеялық қолдау көрсетіп, кеңестік билікке қарсы күресте оларға демеу болып отырған. Орда ауданы байларының өздерінің дүние-мүліктерін және бостандықтарын қорғау жолындағы бас көтеруінің мақсат-мұраттары қазақ халқының ұлт-азаттық қозғалысымен үндесіп жатыр. Сталиндік әкімшіл-әміршіл жүйеге қарсы тұра білген қайсар рухты жандарды халық батырлары деп тануға, олардың ерліктерін қазіргі жас буынға үлгі-өнеге етуге әбден лайық. Саяси қуғын-сүргін құрбандарын толық саяси ақтау, олардың есімдерін бүкіл қоғамға таныту және дәріптеу - егеменді еліміздің басты идеологиялық ұстанымының бірі. Бұл жағдай халқымыздың тарихи санасының жаңғыруына негіз болып, Жаңа Қазақстанның рухани-мәдени дамуына жол ашады.

Есқайрат ХАЙДАРОВ,
Жәңгір хан атындағы
БҚАТУ-дың
аға оқытушысы,
тарих ғылымдары-
ның кандидаты,
саяси қуғын-сүргін
құрбандарын толық
ақтау жөніндегі
БҚО бойынша
комиссияның мүшесі